

Plagiatorstvo – ne, hvala

Plagiarism? No, thank you!

Vasilija Rupnik

Ključne besede:

plagiatorstvo, preverjanje podobnosti vsebin, Šolski center Nova Gorica

Izvleček

Plagiatorstvo se je razmahnilo z množično uporabo IKT opreme, obenem pa je ta oprema omogočila tudi hitrejšo odkrivanje plagiatov. Detektor podobnih vsebin je slovenski računalniški program za odkrivanje plagiatov, ki ga uporabljajo na Višji strokovni šoli na Šolskem centru Nova Gorica. Poleg odkrivanja plagiatov je pomembna predvsem vzgoja študentov, da v pisnih izdelkih pravilno citirajo in navajajo vire.

UDK: 004.9:377(497.4)

Keywords:

plagiarism, detection of similar contents, Nova Gorica School centre

Abstract

While plagiarism has become prevalent with the widespread use of information and communication technology (ICT), this same technology has also enabled its faster detection. The Slovenian computer program for detecting plagiarism, called detector of similar contents, has been used at the Higher Vocational College of the Nova Gorica School Centre as well as by a number of other higher-educational institutions. Plagiarism detection is important, as is teaching students to properly cite and reference sources in their written assignments.

Že v osnovni in srednji šoli je treba opozarjati na ta problem in mlade poučiti o pravilni uporabi virov in njihovem citiranju.

UVOD

O plagiatih in plagiatorstvu se v sodobnem času veliko govori. Razmah informacijsko komunikacijske tehnologije po letu 1990 je med drugim precej olajšal tudi izdelavo plagiata, vendar pa tehnologija ni glavni krivec za to. Največji vzrok za plagiate je nerazumevanje tega pojava. Pisci se ne zavedajo, kaj vse obsega plagiatorstvo (npr. lažni viri, opuščanje navedb virov pri citiranju, prevajanje besedila ...). Prav zaradi tega je treba že v osnovni in srednji šoli opozarjati na ta problem in mlade poučiti o pravilni uporabi virov in njihovem citiranju. Šolski pisni izdelki običajno niso namenjeni za objavo, vendar je treba uriti citiranje prav v vsakem pisnem izdelku. Mladi se morajo zavedati odgovornosti in spoštovati avtorstvo drugih.

KAJ JE PLAGIATORSTVO

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2015) razloži, da je plagiat, »kar je prepisano, prevzeto od drugod in objavljeno, prikazano kot lastno«.

Plagiatorstvo ureja Zakon o avtorski in sorodnih pravicah v 14. členu, ki pravi, da je »avtorska pravica skupen izraz za številna upravičenja, ki avtorju zagotavljajo uresničevanje premoženjskih (materialnih) in osebnih (moralnih) interesov v zvezi z izkoriščanjem avtorskega dela«.

Za opredelitev plagiata obseg plagiata oziroma prepisa ni pomemben. Plagiat je lahko en stavek (ključni stavek naloge, misel) ali celotno delo (Tominc, P., Drozg, V. et. al., 2012).

Plagiatorstvo je:

- kraja ter posredovanje idej in besed nekoga drugega kot svoje,
- uporaba dela nekoga drugega brez navedbe vira,
- literarna kraja,
- predstavljanje obstoječega proizvoda ali ideje iz že obstoječega vira kot nove in izvirne (Plagiatorstvo in njegovo odkrivanje, 2011).

TEHNIČNI PREGLED DIPLOMSKIH NALOG NA VSŠ

Šolski center Nova Gorica (ŠCNG) združuje več srednjih šol, od leta 2007 pa v njegovem okviru deluje tudi višja strokovna šola (VSŠ), ki ponuja študij treh smeri: informatika, mehatronika in upravljanje podežolja in krajine. Že od vsega začetka delovanja VSŠ je šolska knjižnica aktivno vključena tudi v ta izobraževalni proces. Poleg običajnega knjižničarskega dela (nabava, izposoja gradiva ...) sta knjižničarki zadolženi tudi za tehnični pregled diplomskih nalog študentov.

Študentje zaključijo višješolski študij z diplomsko nalogo, ki jo oddajo v pisni obliki in jo nato ustno zagovarjajo pred komisijo. Študenti uporabljajo pri pisanju in oblikovanju diplomske naloge navodila, ki so objavljena na šolski spletni strani (Navodila za pisanje diplomskih nalog VSŠ, 2019). Navodila obsegajo Pravilnik o diplomskih nalogah, Tehnična navodila, Zgradbo diplomske naloge in Predlogo za pisanje diplomske naloge. Študent se ob težavah pri pisanju diplomske naloge lahko osebno obrne na mentorja ali pa na knjižničarke. Ko študent napiše diplomsko nalogo, jo vsebinsko pregleda mentor, jezikovno pa lektor. Potem študent prinese natisnjeno in spiralno zvezano diplomsko nalogo v šolsko knjižnico. Knjižničarka natančno presodi, ali diplomska naloga ustreza vsem navodilom. V njej označi napake, ki jih tudi popiše oz. opiše na posebnem listu. Nalogo s popravki in seznamom napak vrne študentu, ki mora dokument čim prej urediti in ga po e-pošti poslati knjižničarki. Ta preveri, če je študent upošteval vse popravke in jih tudi ustrezno vnesel v dokument, istočasno tudi preveri število znakov v nalogi. Ko knjižničarka zaključi tehnični pregled naloge, jo še »spusti« skozi računalniški program za odkrivanje plagiatov, da ugotovi, ali naloga vsebuje citate, koliko je citiranega besedila in ali so pri citatih ustrezno navedeni viri. Če je vse v redu, potem mora študent nalogo natisniti in nesti v vezavo. Sledi še zagovor naloge pred komisijo in študij na VSŠ je zaključen.

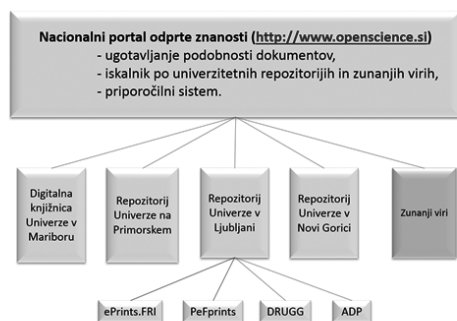
RAČUNALNIŠKI PROGRAM ZA UGOTAVLJANJE PLAGIATOV

Z vsesplošno uporabo IKT opreme se je povečala tudi izdelava plagiatov, hkrati pa je ista tehnologija omogočila tudi njihovo hitrejše odkrivanje.

Detektor podobnih vsebin je del Nacionalnega portala odprte znanosti, ki je nastal leta 2013 pod okriljem MIZŠ in Evropskega sklada za regionalni razvoj.

Z vsesplošno uporabo IKT opreme se je povečala tudi izdelava plagiatov, hkrati pa je ista tehnologija omogočila tudi njihovo hitrejše odkrivanje. Tako so na Inštitutu za računalništvo, ki deluje na Fakulteti za elektrotehniko, računalništvo in informatiko na Univerzi v Mariboru, razvili poseben računalniški program, ki besedilo primerja z drugimi besedili in ugotavlja podobnosti. Poimenovali so ga Detektor podobnih vsebin. V bazi dokumentov, ki jih program pregleda, je čez 11.000.000 dokumentov, baza se dnevno dopolnjuje.

Detektor podobnih vsebin je del Nacionalnega portala odprte znanosti (<http://openspace.si>), ki je nastal leta 2013 pod okriljem MIZŠ in Evropskega sklada za regionalni razvoj. V okvir tega portala sodijo repozitoriji,¹ ki zbirajo in hranijo zaključna dela študentov ter različne objave zaposlenih na univerzah v elektronski obliki in so tista baza dokumentov, ki jo pregleduje detektor.

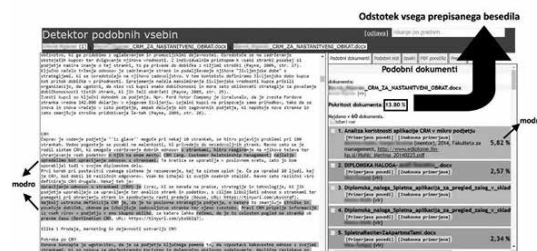
Slika 1: Urejenost portala odprte znanosti (Ojsteršek et al., 2014, str. 24).

UPORABA DETEKTORJA PODOBNIH VSEBIN

Računalniški program Detektor podobnih vsebin določen dokument primerja z drugimi dokumenti, ki so v bazi. Vsako podobnost v besedilih program označi, pa naj bo to le besedna zveza ali pa daljše besedilo. Na

¹ Repozitorij – prostor na strežniku za shranjevanje in dostopanje do dokumentov, datotek (SSKJ, 2015).

koncu detektor izračuna, kolikšen delež besedila iz izbranega dokumenta je našel tudi v drugih dokumentih. Ta podatek je izražen v odstotkih in grafično. Program razdeli zaslonsko sliko na levo in desno stran. Na levi je prikazan dokument, ki ga pregledujemo. Program v dokumentu z različnimi barvami obarva dele besedila, ki so citirani. Na desni strani ekrana pa so naštet tisti dokumenti (avtor, naslov in letnica dokumenta), od koder so citati. Primer: če je na levi označen del besedila z modro barvo, je na desni strani prav tako z modro barvo obarvan naslov dokumenta, od koder je besedilo vzeto oz. prepisano. Na skrajnem desnem robu, pri naslovu določenega dokumenta, je zapisan še odstotek prepisanega besedila. Prav tako je podan odstotek prepisanega besedila iz vseh citiranih dokumentov skupaj. Označevanje prepisanega besedila je torej enostavno in pregledno.

Slika 2: Zaslonska slika primerjave diplomske naloge s sorodnimi besedili

Ko imamo tak, številčno izražen rezultat, se pojavlja želja, da bi enostavno določili mejo, od kje dalje gre za plagiat. Strokovnjaki pa menijo, da določanje meje, do kje je podobnost dopustna oz. kje ni več dopustna, ni dobro. Podobnost je namreč velikokrat odvisna od vsebine dokumenta. Primer: citat nekega zakona iz uradnega lista je lahko precej dolg, je pa potreben za razumevanje besedila. Velika podobnost dveh dokumentov je lahko tudi dopustna, če je uporabljen ustrezen način citiranja in navajanja virov. Detektor je samo orodje, ki prikaže podobnost vsebine. Mentor mora potem presoditi, ali je delo ustrezno ali ne.

Plagiatorstvo je mogoče preprečevati predvsem z ozaveščanjem in izobraževanjem, s pravno podlago, z vzpostavitvijo procesov, ki omogočajo kontrolo, in z uporabo programov za odkrivanje podobnosti.

UGOTAVLJANJE PLAGIATORSTVA Z DETEKTORJEM PODOBNIH VSEBIN NA VSŠ

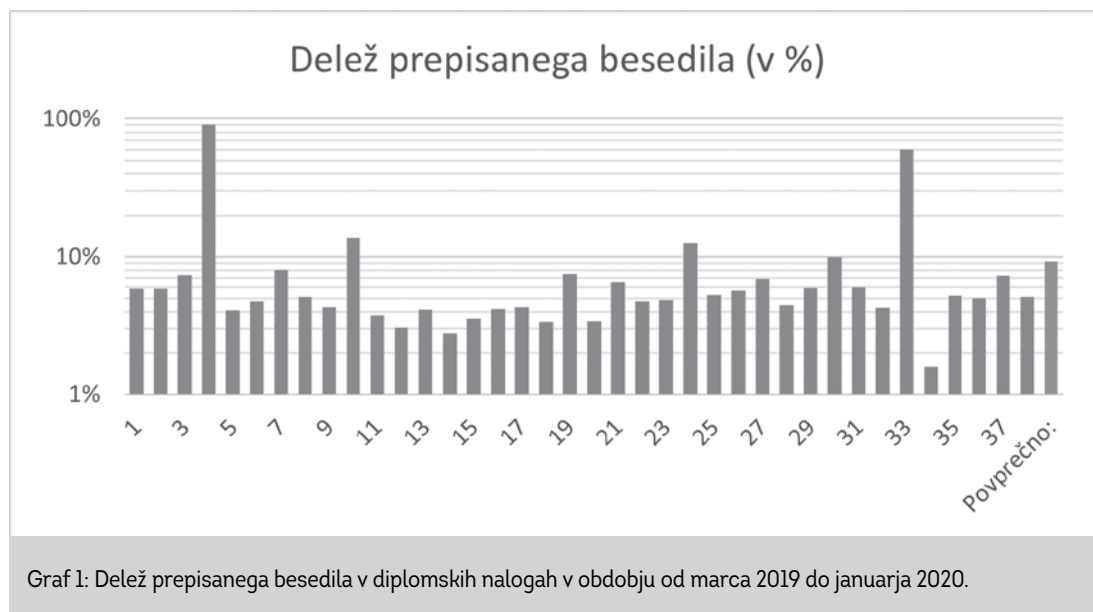
V zadnjem desetletju je občutiti porast plagiatov, o čemer so veliko poročali različni mediji, nekatere javne osebnosti so zaradi plagiatov izgubile svoje položaje. Na VSŠ smo že leta 2015 zaznali možnost, da se kaj takega lahko pojavi tudi pri diplomskih nalogah naših študentov. Istega leta je naš študent informatike v svoji diplomski nalogi analiziral programe za preverjanje plagiatorstva (Fornazarič, 2015), med predavatelji in ravnateljem so potekali pogovori o tej temi. Tudi pri zunanji evalvaciji, ki jo je na VSŠ izvajala Nacionalna agencija RS za kakovost v visokem šolstvu, so nam svetovali uporabo programa za preverjanja plagiatorstva.

V februarju 2019 sem se v Mariboru udeležila posveta Plagiatorstvo in pristopi k detekciji podobnih vsebin. Na posvetu so predavatelji predstavili plagiatorstvo in kako ga preprečevati. Poudarili so, da ga je mogoče preprečevati predvsem z ozaveščanjem in izobraževanjem, s pravno podlago, z vzpostavitvijo procesov, ki omogočajo kontrolo, in z uporabo programov za odkrivanje podobnosti (Ojsteršek M., 2019). Eden takih progra-

mov je tudi Detektor podobnih vsebin, ki so ga razvili v Mariboru in ga na posvetu tudi predstavili.

Po udeležbi na posvetu smo se na VSŠ odločili, da bomo odslej pregledovali diplomske naloge tudi z omenjenim programom za ugotavljanje podobnosti besedil. Od marca 2019 dalje v okviru tehničnega pregleda diplomske naloge preverjam diplomske naloge s pomočjo detektorja podobnih vsebin.

Po enoletni uporabi Detektorja sem ugotovila, da se pri večini diplomskih nalogah besedilo ujema z drugimi besedili do 10 % in ta delež ni problematičen. V njem so namreč zajeta lastna imena, npr. nazivi ustanov, krajevna imena (Šolski center Nova Gorica, Šempeter pri Gorici), splošni in strokovni večbesedni termini (šolsko leto, poslovni načrt, SWOT-analiza, motorji z notranjim izgorevanjem). Ko pa je ujemanje dokumentov večje od 20 %, sledi natančna analiza besedil, kar pomeni, da je treba podrobno primerjati diplomsko nalogo z dokumenti, v katerih je isto besedilo. Iz grafa 1 je razvidno, da je bilo z Detektorjem pregledanih 38 diplomskih nalog, od tega sta bila ugotovljena dva plagiata; prvi je imel okrog 90 % prepisanega besedila, drugi pa okrog 50 %. Oba študenta sta morala nalogo korenito spremeniti oz. jo znova napisati.

Če študent uporabi isto besedilo (citiranje), kot je v nekem drugem dokumentu, in pri tem navede vir, to ni kaznivo. Najbolj pogosto pa se dogaja, da študent vira ne navede. Študent je o tem obveščen in mora svoje besedilo ustrezno opremiti z navedki virov. Če je prepisanega in neoznačenega besedila veliko, je o tem obveščen tudi mentor, ki se s študentom pogovori.

SKLEP

V tehnični pregled diplomskih nalog VSŠ je od marca 2019 vključena tudi uporaba Detektorja podobnih vsebin, ki omogoča pravočasno prepoznavanje plagiatov oz. citiranje besedila brez navajanje vira. Kljub uporabi Detektorja pa je glavna naloga predavateljev, mentorjev in knjižnice predvsem vzgajanje študentov, da spoznajo, da je plagiat tatvina tujega dela, torej kaznivo dejanje, in da morajo v pisnih izdelkih uporabiti predvsem svoje znanje. ●

Viri in literatura

- Fornazarič T. (2015). *Analiza programov za preverjanje plagiatorstva* (diplomska naloga). Nova Gorica, Šolski center Nova Gorica.
- Navodila za pisanje diplomskih nalog VSŠ (2019). Nova Gorica, Šolski center Nova Gorica. Pridobljeno 9. 4. 2020 s spletne strani: <http://knjiznica.scng.si/navodila-za-diplomsko-nalogo>.
- Ojsteršek M. (2019). Kaj je plagiatorstvo in kako ga preprečimo. Pridobljeno 5. 4. 2020 s spletne strani: <https://lhfs.feri.um.si/predstavitev-dela/dogodki/plagiatorstvo-in-pristopi-k-detekciji-podobnih-vsebin/h>.
- Ojsteršek, M., Kotar, M., Ferme, M., Hrovat, G., Borovič, M., Bregant, A., Bezget, J., Brezovnik, J. (2014). Vzpostavitev repozitorijev slovenskih univerz in Nacionalnega portala odprte znanosti. *Knjižnica* 58 (3), str.15–39.
- Plagiatorstvo in njegovo odkrivanje (2011). Pridobljeno 5. 4. 2020 s spletne strani: <https://www.biblioblog.si/search?q=plagiat>.
- Posvet. Plagiatorstvo in pristopi k detekciji podobnih vsebin (2019). Pridobljeno 9. 4. 2020 s spletne strani: <https://lhfs.feri.um.si/predstavitev-dela/dogodki/plagiatorstvo-in-pristopi-k-detekciji-podobnih-vsebin/>.
- Tominc, P., Drozg, V. et. al. (2012). Preverjanje plagiatorstva na UM (delovno gradivo). Maribor: Delovna skupina za preverjanje plagiatorstva na UM. Pridobljeno 9. 4. 2020 s spletne strani: https://fov.um.si/sites/default/files/upload/page/documents/preverjanje_plagiatorstva_na_um_-_delovno_gradivo_18_9_2012.pdf.
- Špernjak A. (2014). Ali o plagiatu že v osnovni in srednji šoli? *Didakta* 24 (173), str. 24–26.
- Zakon o avtorski in sorodnih pravicah – ZAPS. Uradni list RS, št. 16/07, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 in 59/19. Pridobljeno 10. 4. 2020 s spletne strani: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO403>.

VASILIJA RUPNIK, univ. dipl. bibliotekarka in prof. slovenskega jezika, šolska knjižničarka na Šolskem centru Nova Gorica
Naslov: Šolski center Nova Gorica, Cankarjeva 10, 5000 Nova Gorica
E-naslov: vasilija.rupnik@scng.si